

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 26.01.2018
Kabul Tarihi / Date Accepted : 11.02.2019
Yayın Tarihi / Date Published : 11.03.2019

<https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.43815-538319>

ORTAOKUL ÖĞRETMENLERİNİN DEMOKRATİK DAVRANIŞ EĞİLİMLERİ*

Hülya KARAÇALI TAZE¹, Kibar AKTIN²

ÖZ

Araştırmada öğretmenlerin demokratik bir eğitim ortamı oluşturmada demokratik davranış eğilimlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında bir proje kapsamında hizmet içi demokrasi eğitimi verilmesi planlanan bir merkez ilçede görev yapan 42 ortaokul öğretmeni oluşturmuştur. Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Genç (2006) tarafından geliştirilen 24 maddelik bir anket kullanılmıştır. Anket 3'lü Likert tipinde bir ölçme aracıdır. Veriler frekans ve yüzde kullanılarak analiz edilmiştir ve tablolastırılarak yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular öğretmenlerin demokrasinin benimsenerek, yaşatılarak ve örnek olunarak öğretilmesine ilişkin farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda öğretmenlerin kendilerini yüksek oranda demokratik tutum ve değerlere sahip bir birey olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Bu orana karşı diğer sonuçlar öğretmenlerin sınıfta aktif öğretim yöntem ve tekniklerini ve materyalleri kullanma ve sınıf dışı çeşitli kurum ve kuruluşlarla ve sivil toplum örgütleriyle iş birliği yapma oranlarının düşük olduğunu göstermiştir. Elde edilen bulgular ilgili alanyazın ışığında tartışılmıştır. Araştırma bulgularından hareketle çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi eğitimi, demokratik eğitim ortamı, ortaokul öğretmenleri

MIDDLE SCHOOL TEACHERS' TENDENCY TO DEMOCRATIC BEHAVIOR

The study aims to determine teachers' tendency of democratic behavior in constituting a democratic educational setting. The study group of the research consists of 42 middle school teachers working in a central district, who planned to attend in-service training of democracy within the context of a project in 2015-2016 academic year. Survey model has been used in the study. A 24-item survey developed by Genç (2006) has been used as a data collecting tool. The survey is a measurement tool of 3 point Likert type. Data have been analyzed through frequency and percentage, and they have been tabulated and interpreted. Findings have shown that the awareness of teachers is high about the fact that democracy can be taught by being adopted, experienced and by setting a model. Meanwhile, it has revealed that teachers regard themselves as individuals with high-level democratic attitude and values. Unlike this ratio, other results have indicated that teachers have low ratio of using active teaching methods, techniques and materials in the class and of cooperating with out-of-class institutions and organizations and non-governmental organizations. Findings were discussed in the light of the relevant literature. At the end, some recommendations were made based on the findings of the research.

Keywords: Democracy training, democratic educational setting, middle school teachers

* Bu makale Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu VI'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, karacali_hulya@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6592-0807>

² Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, kibaraktin@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0001-6238-3500>

1.GİRİŞ

Küreselleşme ile değişen güç dengeleri, kültürel hareketlilik (Giroux, 2000), ardından gelen siyasi ve sosyal çatışmalar, politik ilişkilerdeki gerilimler, dünya borsalarındaki sarsıntılar, artan dini ve siyasi çatışmalarla yaygınlaşan terör, iç savaşlarla artan mülteci ve sığınmacı sorunları yaşadığımız çağın önemli sorunları haline gelmiştir. Tüm bu sorunlarla iç içe olan farklı milliyette, cinsiyette, dini ve etnik kültürde, düşüncede ve yaşayışta olduğu için ötekileştirilen bireylerin toplumla uyumlu bir şekilde yaşama, birey olarak var olabilme ve kendini gerçekleştirme durumu demokratik değerlerin güçlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu değerler bireylerin insan haklarına saygılı, uzlaşmacı ve hoşgörülü bir kişiliğe; sevgi, saygı, güven gibi değerlerden oluşan sosyal ilişkiler anlayışına; bilimsel esaslara göre çalışan, açık görüşlü, eleştirel ve sorgulayıcı bir zihniyete; sorumluluk bilinci içerisinde hareket eden katılımcı bireyler olmasında yol göstermektedir (Yeşil, 2002). Bu tür bireylerin yetiştirilmesi demokratik bir sistem ile mümkündür. Sistem içerisinde demokratik bireyin sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumların geliştirilmesinde okullar temel bir rol oynar. Nitekim demokrasi ile eğitim arasındaki ilişkiyi ilk olarak fark eden John Dewey (1903) bu konuyu “Eğitimde Demokrasi” isimli makalesinde ele almıştır (Ratner, 2010). O, demokrasiyi aklın özgürleşip ayrı bir organ olarak işini yapabilmesine dair beklenti olarak tanımlamıştır. Özellikle demokratik bir eğitim ortamının oluşabilmesi için öğretmenlerin yargılanmadan herhangi bir konuda görüş bildirebileceği, öğretilcek konuların, kullanılacak metotların baştakilerin hükmüyle belirlenmediği dolayısıyla aklın kısıtlanmadığı bir eğitim sisteminden bahsetmiştir. Fakat Dewey (1903) okulun “aklın özgürleştirilmesi” gibi temel bir görevi sınırladığında öğretmen ve öğrenciyi kısıtladığından bahsetmiştir. Okulun demokratik olmayan bu yapısının okulu aşarak demokratik yaşamda olumsuz farklılıklar oluşturduğuna da dikkat çekmiştir (Ratner, 2010). Bu durumu Moe (2000), demokrasinin ironilerinden biri olarak görmektedir. Okulların demokratik olarak kontrol edilme durumunun, okullarda demokrasinin gelişimini zorlaştıracak en önemli unsurlardan biri olduğundan bahseder (Bradshaw, 2014, s.2). Dolayısıyla amaçlanan demokratik eğitim ile okul yaşamı arasında bariz çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu tezat durumu minimize etmek için öğretmenler öğrencilerin tartışarak, paylaşarak, iş birliği içerisinde etkili eğitim almalarını sağlamalıdır. Ayrıca öğretmen ile birlikte yöneticilerin başta olmak üzere, eğitimi etkileyen ve eğitimden etkilenen herkesin sorumluluk alması gerekmektedir (Samancı ve Yıldırım, 2015, s.118).

Demokrasiyi sınıfta kurmak çoğunlukla, eğitimin temel sorumluluğunu alan öğretmenlerin anlayış, beceri ve tutumlarına bağlıdır. Öğretmenlerin demokrasiye yönelik tutum ve değerleri, bağlılık düzeyleri, çocukların demokrasiye ilişkin algılarını, demokratik bilgi, beceri ve değerlerini etkiler (Subba, 2014, s.37). Bradshaw’a (2014, s.4) göre “öğretmenler bir eğitimci ve bir yetişkin olarak demokratik tutum ve davranışları benimsemeli ve öğrencileri kendilerine benzer düşünmeye yönlendirmemeli, kendileri için düşünmeye zorlamalıdır”. Eğitimde demokrasi öğretmenin tutumu ile ilişkilidir. Öğretmenin olumlu demokratik yaklaşımlarından ortaya çıkmaktadır. Bu eksende Egan (1986) öğretmenin demokratik bir eğitim ortamında rolünü daha nitelikli hale getirmek için sıralı bir model oluşturmuştur. Üç aşamalı olan bu modelde ilk aşama ifade etme aşaması olup öğretmen tarafsız ve tetikleyici konumdadır. İkinci aşama olan biliş aşamasında öğretmen hem bir katalizatör hem de bir rehber rol üstlenir. Üçüncü aşama olan eylem aşamasında ise öğretmen müdahalesi olmadan öğrenciler alternatif eylem planları geliştirir (Akt. Harwood, 1998, s. 163). Öğretmenler bu modeli ihtiyaç duyacakları durumlarda kullanabilecekleri gibi farklı koşullarda farklı model ve stratejileri kullanabilir ve geliştirebilirler (Bkz. Harwood, 1998).

Dewey’in (1903) demokrasi eğitimi üzerinde özellikle durduğu bir başka boyut da öğretmenin kullandığı yöntem ve teknikler olmuştur. Demokrasi eğitimi teorik olmakla birlikte uygulamalı olarak da öğretilmesi gereken bir alandır. Dewey öğretmenlerin öğrencilerin yaşamına yön verecek ve aktif kılacak yöntemlerle (bilimsel deneyler, doğa gözlemleri, resim yapma, tasarlama, hikâye yazma vb.), etkinliklerle (çömlekçilik yapımı, yemek pişirme, dikiş dikme, pek çok değişik aparat yapma, tasarlama vb.) ve yaşamla somut olarak bütünleşen bir ortam sağlanması ile demokratik bir eğitimin gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. Dewey demokratik bir eğitim ortamı için öğretmenlerin eğitim sistemlerinin oluşturulmasında, inisiyatif kullanmada, öğretim yaklaşımı, anlatım ve disiplin yöntemlerini belirlemede söz sahibi olmalarını önemsemiştir. Aksi bir durumda öğretmenlerin başkaları tarafından belirlenen ve kendilerinden yapmaları istenen işlerde kaprisli davranmaları ve bu işleri üstünkörü yapmalarından başka bir şey beklenmediğini ifade etmiştir (Ratner, 2010).

Alan yazında okullarda demokrasi eğitiminde yaşanan sorunları ortaya koyan çok sayıda araştırma sonucu ile karşılaşmak mümkündür. İnan (2005) demokrasi eğitiminde yaşanan sorunların tespitine yönelik yaptığı bir çalışmada ilköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine yönelik kazanımların edinilmesindeki başarı oranını % 43 bulmuştur. Bu başarısızlığın nedenlerini programın amaç, davranış ve konu bakımından tam olarak ifade edilmemesine; ders saatinin yetersizliğine; okul-aile iş birliğinin olmamasına dayandırmıştır. Bununla birlikte araştırmacı programın sınıflarda öğretmenler tarafından uygulamaya dönüştürülmemesini okulda araç- gereçlerin eksikliği ve okul içindeki demokratik tutum eksikliği ile de ilişkilendirmiştir. Bu sonuçların Dewey’in demokrasi eğitimi konusunda ortaya koyduğu problemlerle benzer olduğu görülmüştür. Bir başka çalışmada Toraman ve Gözütok (2014, s.955) sekizinci sınıf Vatandaşlık ve

Demokrasi Eğitimi Ders Programı'nın değerlendirilmesine yönelik yaptıkları çalışmanın sonucunda öğrencilerin dersin işlenişi, yaşamla ilişkilendirmesi ve derste uygulanan sınavların bilgi ve beceriyi ölçmemesi gibi sorunlar bildirdiklerini tespit etmiştir. Araştırmacıların öğrencilerin ifadelerine dayalı olarak tespit ettikleri bu sorunların temelde öğretmenlerle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Öte yandan aynı araştırmada görüşlerine yer verilen öğretmenler ise programda yer verilen “etkinliklerin amaca hizmet etmesi, programın ölçme ve değerlendirmede kendilerine rehberlik etmesi konularında sorunlar” olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak bu araştırmada öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi ile ilişkili olarak belirttikleri sorunların öğretmen, öğretmen görüşlerinde ise doğrudan program kaynaklı olarak ifade edildiği görülmüştür. Yakın bir dönemde Ersoy da (2016) yaptığı benzer bir araştırmada bu dersin ilköğretim programında yeterli düzeyde yer almadığını, içeriğinin öğrencilere vatandaşlık yeterliklerini kazandırmak için yeterli olmadığını, derse gerekli önemin verilmediğini ve genel olarak öğretmen ve öğrencilerin memnuniyet düzeyinin düşük olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar demokrasi eğitimine yönelik öğretim programının amaç-içerik-öğrenme ve öğretme durumları-ölçme ve değerlendirme boyutlarını içeren kritik bileşenlerinin kendi arasında tam anlamıyla uyumlu olmadığını ve dolayısıyla öğretmenlere rehberlik edecek düzeyde yeterli derecede açık, anlaşılır ve dinamik olmadığını düşündürmektedir.

Korkmaz (2013) “Okullarda Demokratik Eğitim Ortamının Gerçekleşmesine Yönelik Öğretmen Algılarını” tespit etmeye yönelik araştırmasının sonucunda sınıf içinde demokratik eğitim ortamı ölçütlerinin gerçekleştirilmesine engel olan problem kaynaklarını önem sıralamasına göre “fiziki alt yapı ve eğitim teknolojilerinden kaynaklı problemler”, “aile kaynaklı problemler”, “eğitim politikaları kaynaklı problemler”, “öğrenciyle ilgili problemler”, “eğitim/öğretim programları kaynaklı problemler” ve “öğretmen kaynaklı problemler” olarak saptamıştır. Bu problem kaynaklarının ise eğitim kademelerine göre farklılaşmadığı ancak her kademe için problem kaynaklarının öncelik sıralamasının değiştiğini belirlemiştir. Alan yazındaki diğer araştırmalar incelendiğinde görülmektedir ki benzer nedenlerle (Gömlüksiz ve Kan, 2008; Duman ve Koç 2004; Erdem ve Sarıtaş, 2006; Kaya, Daştan, Kop ve Metin, 2012) üniversitede bile gerçekleştirilemeyen demokratik sınıf kültürünü eğitimin diğer kademelerinde gerçekleştirmek daha da güçleşmektedir. Araştırmalarda da demokratik bir tutuma sahip olmayan öğretmenlerin yetiştirdiği öğrencilerin “okul kurallarına uymadıkları, saldırgan ve şiddet yanlısı davranışlar” gösterdikleri tespit edilmiştir (Kesici, 2006, s.144).

Öğretmenlerin eğitimle ilgili konulardaki düşünceleri ve kararları öğretme sürecinin psikolojik bağlamını önemli ölçüde işgal etmektedir. Dolayısıyla demokrasi eğitiminin pedagojik boyutunda üniversitelere de büyük görevler düşmektedir. Akademisyenler, pedagojilerini demokratikleştirmelidir, böylece öğretmen adayları eğitim deneyimleri boyunca demokratik uygulamadaki anlayış ve becerilerini öğrenebilmelidir. Unutulmamalıdır ki, “öğretmenler değişimin nihai araçlarıdır” (Subba, 2014, s.37). Ama maalesef Okutan'ın (2010, s.942) da belirttiği gibi demokrasi eğitimindeki en temel sıkıntı aslında “öğretmenlerin okuldan başlayan bir demokrasi değil, yukarıdan aşağıya gelen bir demokrasi beklentisi içinde” olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu da göstermektedir ki, demokratik bir eğitimin başarıya ulaşmasında rolü azımsanmayacak aktörler öğretmenlerdir. Öğretmenler değişimin tetikleyicileridir. Eşitlik, özgürlük ve adalet gibi demokratik idealleri bireylere aşılarlar. Onlar aynı zamanda demokrasinin gelişmeye devam etmesi için, çocuklara ona bir yaşam biçimi olarak değer biçmelerini öğretirler. Nitekim öğretmenin toplumun demokratikleşme sürecine olumlu yönde katkı sağladığı alan yazında birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur (Emir ve Kaya, 2004; Kesici, 2006; Gömlüksiz ve Kan, 2008; Gözübüyük-Tamer, 2011; Gömlüksiz, Kan ve Öner, 2012; Samancı ve Yıldırım, 2015).

Son dönemde ülkemizde yaşanan demokrasiye yönelik tehditler demokrasiyi güçlendirmek için demokratik değerlerin korunması ve savunulmasına olan ihtiyacı giderek arttırmaktadır. Millî Eğitim Temel Kanun'da Millî Eğitimin Temel İlkeleri Madde 12'de Demokrasi Eğitimi başlığı altında “Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır” ifadesini görmek mümkündür. Bu durumda insan hakları ve demokrasi bilincinin öğrencilerde içselleştirmesinde öğretmenlere büyük rol ve sorumluluklar düşmektedir.

Demokrasiyi güçlendirmek için Millî Eğitim Bakanlığı 2004 yılında yenilenen öğretim programlarıyla temel demokratik ilke, beceri ve değerlere ilköğretimin birinci sınıfından sekizinci sınıfına kadar tüm derslerde “ara disiplin” olarak öğretme öğrenme sürecinde yer vermiştir. Yapılan değişikliklerle öğretmenlerin demokrasi eğitimindeki rolü arttırılmaya çalışılmıştır. Sekiz yıllık eğitim sürecinin ikinci kademesi olan 5-6-7-8. sınıf çocukların soyut düşünme becerisinin geliştiği bir dönemdir. Piaget'e göre soyut işlemler dönemi zihinsel gelişimin en son aşamasıdır. Bireyler bu aşamada artık soyut düşünmeye başlar. Bir problemi soyut olarak düşünebilir ve problemde bulunan değişkenler arasındaki ilişkileri bulabilir. Tümevarım ve tümdengelim yoluyla akıl yürütme becerilerinin geliştiği görülür (Senemoğlu, 2011). Bu durumda çocuklar “sosyal adalet ve eşitlik” (Subba, 2014) gibi soyut kavramları zihinlerinde anlamlandırmaya başlayabilir ve demokratik değerlere bağlılık hissini daha fazla geliştirebilir. Demokratif/aktif öğretim yaklaşımlarının ortaokul programlarında yer almasıyla

beraber, çocukların karar verme ve aktif öğrenme süreçlerine katılımının teşvik edilmesinde öğretmenin rolü artmıştır (Harwood, 1998). Bu yaş grubunun demokratik değerleri yaşam biçimi olarak benimsemesinde ve geliştirmesinde ortaokul öğretmenlerinin demokratik davranış eğilimlerinin belirleyici olduğu düşünülmektedir. Buna karşı Türkiye’de 2005 yılından beri ortaokul öğretmenlerinin demokratik davranış eğilimlerini belirleyen sadece bir çalışmaya rastlanılmıştır (Kesici, Pesen ve Oral, 2017). Sınırlı sayıda da olsa ilkökul-ortaokul öğretmenlerin (Kontaş, Selçuk ve Bolat, 2016) ve ortaokulda farklı branşlarda görev yapan öğretmenlerin (Akyıldız, 2016; Ersoy, 2016) demokratik davranışlarını inceleyen araştırmalara rastlamak mümkündür. Fakat anaokulundan üniversiteye kadar demokrasi eğitiminin birçok değişkeniyle ele alındığı çok sayıda araştırma görülmektedir (Duman ve Koç, 2004; Emir ve Kaya, 2004; İnan, 2005; Doğanay ve Sarı 2006; Erdem ve Sarıtaş, 2006; Genç, 2006; Gömleksiz ve Ülkü-Kan 2008; Gömleksiz, Ülkü-Kan ve Cüro 2010; Güven, 2010; Genç, Güner, Pala ve Kocaoğlu, 2011; Gömleksiz, Alkan ve Öner, 2012; Güven, Çam ve Sever, 2013; Kaya, Daş, Kop ve Metin, 2012; Kayhan ve Yıldırım, 2014; Korkmaz, 2013; Tarman ve Kuran, 2014; Toraman ve Gözütok, 2014; Ulubey ve Gözütok, 2015; Samancı ve Yıldırım, 2015; Günel ve Pehlivan, 2016; Akyıldız, 2016; Şahin ve Uslu, 2017).

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu kapsamda araştırmanın amacı ortaokul öğretmenlerin demokratik davranış eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada üç alt probleme cevap aranacaktır.

- 1- Öğretmenlerin kendilerini demokratik görme eğilimi nedir?
- 2- Öğretmenlerin demokratik sınıf içi ortam oluşturmaya yönelik eğilimlerinin dağılımı nedir?
- 3- Öğretmenlerin demokratik sınıf dışı ortam oluşturmaya yönelik eğilimlerinin dağılımı nedir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Bu tür araştırmalar bireyleri, grupları, kurumları, metodları ve materyalleri tanımlamak, kıyaslamak, sınıflamak, analiz etmek ve alandaki çeşitli araştırmaları yorumlamak için yapılır (Cohen, Manion, Morrison, 2007, s.205). Tarama modellerinden tekil tarama modeli tercih edilmiştir. Modelde demokrasi eğitime ilişkin “madde, birey, grup, kurum, konu vb. birim ve duruma ait değişkenler”, ayrı ayrı tanıtılmaya çalışılmıştır (Karasar, 2012, s.79).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında bir proje kapsamında hizmet içi demokrasi eğitimi verilmesi planlanan bir merkez ilçede bulunan 6 ortaokulda görev yapan 22’si erkek, 20’si kadın toplam 42 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden, kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu yöntemde “[a]raştırmacı kendisine yakın, elinin altında rahatlıkla ulaşabildiği birimleri örnekleme dahil” etmiştir (Baştürk ve Taştepe, 2013, s.145).

Tablo 1.
Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Cinsiyetlerine İlişkin Tablo

Cinsiyet	f	%
Erkek	22	50.0
Kadın	20	47.6
Toplam	42	100.0

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya 22 erkek, 20 kadın öğretmenin katıldığı görülmektedir. Buna göre, araştırmaya toplam 42 kişi katılmıştır.

Tablo 2.
Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Branşlarına İlişkin Tablo

Branş	f	%	Branş	f	%
Fen Bilgisi	7	16.7	İngilizce	5	11.8
Türkçe	9	21.4	Görsel Sanatlar	2	4.8
Din Kültürü	1	2.4	Bilişim Teknolojileri	2	4.8
Beden Eğitimi	2	4.8	Müzik	1	2.4
Teknoloji Tasarım	1	2.4	Özel Eğitim	1	2.4
Matematik	4	9.5	Cevapsız	1	2.4
Sosyal Bilgiler	6	14.2	Toplam	42	100.0

Tablo 2 incelendiğinde, çalışma grubunun farklı branş öğretmenlerinden oluştuğu görülmektedir. Buna göre; araştırmaya katılanlardan 7'si Fen Bilgisi, 9'u Türkçe, 1'i Din Kültürü, 2'si Beden Eğitimi, 1'i Teknoloji Tasarım, 4'ü Matematik, 6'sı Sosyal Bilgiler, 5'i İngilizce, 2'si Görsel Sanatlar, 2'si Bilişim Teknolojileri, 1'i Müzik, 1'i Özel Eğitim branşlarından öğretmenlerdir. Araştırmaya katılan 1 kişinin ise branşını belirtmediği tablodan anlaşılmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada, ortaokul öğretmenlerinin demokratik bir eğitim ortamı oluşturulmasında demokratik davranış eğilimlerini belirlemek amacıyla Genç (2006) tarafından geliştirilen 25 maddelik *Öğretmenlerinin Demokratik Kazanımlarının Gerçekleştirilmesinde Kullandıkları Etkinlikleri* başlıklı anket kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından ankette yer alan maddelerin öğretmenlerin demokratik davranış eğilimlerini yordayıp yordamadığını belirlemek için iki alan uzmanından görüş alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda bu ankette yer alan bir madde anketteki diğer maddelerle benzer nitelik taşıdığı gerekçesi ile çıkartılmıştır. 24 madde olarak yeniden düzenlenen bu anketin kullanımı için gerekli izin araştırmacıdan alınmıştır. Hazırlanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; ortaokul öğretmenlerin kişisel özelliklerini (cinsiyetleri, sınıfları, branşları, mesleki kıdemleri, öğrenim durumları) belirlemektedir. İkinci bölüm öğretmenlerin demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde kullandıkları etkinlikleri tespit etmeye yönelik maddelerden oluşmaktadır. Ankette yer alan maddelerin karşısında (3= Her Zaman, 2= Ara Sıra, 1= Hiçbir Zaman) biçiminde seçenekler yer almaktadır. Genç tarafından ilgili alan uzmanlarına gösterilerek ifadeler üzerinde tartışılmıştır. Aynı zamanda anket uygulama öncesinde 30 öğretmene uygulanıp dil, anlatım ve şekil yönünden var olan eksiklikler giderilmiştir. Gerekli düzeltmeler yapılarak anketin kapsam geçerliği sağlanmıştır. Genç anketin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısına bakmıştır. Buna göre, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.86 olarak bulunmuştur.

2.4. Veri Analizi

Ankette ortaokul öğretmenlerinin demokratik kazanımlarını belirlemeye yönelik, 24 maddeye ilişkin elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemesinde SPSS 21.0 (Statistical Package for The Social Sciences) paket programından yararlanılmıştır. Veriler frekans ve yüzde kullanılarak analiz edilmiştir ve elde edilen bulgular sırasıyla tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde toplanan verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan öğretmenlerin kendilerini demokratik görme eğilimine ilişkin veriler Tablo 3'te frekans ve yüzde değerleri olarak yer almaktadır.

Tablo 3.

Öğretmenlerin Kendilerini Demokratik Görme Eğilimine İlişkin Anket Formu Maddelerinin Betimsel İstatistik Sonuçları

Maddeler	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman	
	f	%	f	%	f	%
1. Demokrasi eğitimi konusunda mesleki becerilerimi geliştirmek için seminerlere, toplantılara katılıyorum.	7	16.7	22	52.4	13	31.0
2. Demokratik eğitim ortamının oluşturulmasında yaşanan problemleri gidermek için uğraşıyorum.	33	78.6	9	21.4	-	-
3. Öğrencilere bireysel ve kültürel farklılıkların olabileceğine ilişkin anlayış kazandırmaya yönelik çalışmalara yer veririm.	35	83.3	7	16.7	-	-
4. Sınıf içinde ve sınıf dışında demokratik yaşamla ilgili öğrencilere örnek olmaya çalışıyorum.	39	92.9	3	7.1	-	-
5. Öğrencilerle ve diğer öğretmen arkadaşlarımla olan iletişimimde demokratik tavırlar sergilerim.	10	23.8	32	76.2	-	-
6. Öğrencilerde ulusal ve evrensel değerlerin gelişmesini destekler ve model olurum.	36	85.7	6	14.3	-	-
7. Demokratik tavırlar sergileyen öğrencileri bu konuda teşvik ederim.	37	88.1	5	11.9	-	-
8. Öğrenciler arasında ayrımcılık yapmam.	40	95.2	1	2.4	1	2.4
9. Öğrencilerin fikirlerine ve ürettiklerine değer veririm.	42	100.	-	-	-	-

Tablo 3 devamı

	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman	
	f	%	f	%	f	%
10. Demokrasî eğitimi ile ilgili yeni ve farklı görüşler ortaya koyan öğrencilere uygulama fırsatı tanırım.	28	66.7	14	33.3	-	-
11. Demokratik bir sınıf ortamının oluşturulmasında öğrencilerle birlikte hareket ederim.	34	81.0	8	19.0	-	-
12. Sınıf yönetiminde öğrencilerin karara katılmalarını sağlıyorum.	36	90.0	4	10.0	-	-
13. Demokratik bir sınıf ortamının oluşturulmasında öğrencilerle birlikte hareket ederim.	34	81.0	8	19.0	-	-

Tablo 3'te öğretmenlerin demokratik bir eğitim anlayışı oluştururken kendilerine yönelik değerlendirmelerinde öğretmenlerin % 16.7'si her zaman, % 52.4'ü ara sıra demokrasi eğitimi konusunda mesleki becerilerini geliştirmek için seminerlere ve toplantılara katıldığını belirtmiştir. Bu sayısal değerler araştırmaya katılan her dört öğretmenden üçünün demokrasi içerikli bir eğitime katıldığını göstermektedir. Öğretmenlerin % 81.0'ı her zaman demokratik sınıf ortamının oluşturulmasında öğrencilerle birlikte hareket ettiğini ve % 95.2'si hiçbir zaman öğrencilere karşı ayrımcılık yapmadığını ileri sürmüştür. Bu sonuçla uyumlu olarak % 83.3'ü derslerde bireysel ve kültürel farklılıkların olabileceğine ilişkin anlayış kazandırmaya yönelik çalışmalara yer vermekte olduğunu iddia etmiştir. Öğretmenlerin % 100'ü öğrencilerin fikirlerine ve ürettiklerine her zaman değer vermekte olduklarını, demokratik yaşamla ilgili sınıf içi ve dışında öğrencilere örnek olma davranışını % 92.9'u her zaman gösterdiklerini, % 90.0'ı her zaman sınıf yönetiminde öğrencileri kararlara dâhil etme davranışını gösterdiğini, ulusal ve evrensel değerlerin gelişmesini destekleme ve model olmaya çalışma çabasını % 85.7'si her zaman yaptıklarını ve öğrencilerin demokratik davranışlar sergilemeye % 88.1'i her zaman teşvik ettiğini belirtmiştir. Yüksek oranlardaki bu demokratik yaklaşıma karşı öğretmenlerin % 78.6'sı her zaman demokratik eğitim ortamının oluşturulmasında yaşanan problemleri gidermeye çalıştığını belirtmiştir. Yeni ve farklı görüşler ortaya atan öğrencilere uygulama fırsatını % 66.7 oranında her zaman sunduklarını, öğrencilerle birlikte diğer öğretmen arkadaşlarına karşı iletişimlerinde demokratik tavırlar sergileme davranışını sadece % 23.8 oranında her zaman gösterdiklerini ileri sürmüşlerdir. Ortaokul öğretmenleri kendilerini % 85 ve üzerinde her zaman demokratik görme eğilimi göstermelerine karşı demokratik düşüncelerini sınıf içinde her zaman uygulamaya dönüştürme durumu % 81.0-23.8 yüksek ve düşük iki uç değer arasında görülmektedir. Aynı zamanda öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun öğrenciler söz konusu olduğu durumda, model olma/örnek olma davranışını her zaman yapmaya çalıştığı fakat meslektaşları söz konusu olduğunda bu tür davranışları gösterme eğiliminin azalmakta olduğu ileri sürülebilir. Denilebilir ki öğretmenler demokrasinin benimsenerek, yaşatılarak ve örnek olunarak öğretileceğinin farkındadırlar. Fakat demokratik düşüncelerini uygulama düzeyine dönüştürmede aynı oranda başarılı olamamaktadırlar.

3.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın ikinci alt problemi "öğretmenlerin demokratik sınıf içi ortam oluşturmaya yönelik eğilimlerinin dağılımına" ilişkin veriler Tablo 4'te frekans ve yüzde değerleri olarak yer almaktadır.

Tablo 4.

Öğretmenlerin Demokratik Sınıf İçi Ortam Oluşturmasına İlişkin Anket Formu Maddelerinin Betimsel İstatistik Sonuçları

Maddeler	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman	
	f	%	f	%	f	%
14. Öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarını gerçekleştirebilecekleri ortam oluşturmaya çalışırım.	37	88.1	5	11.9	-	-
15. Öğrencilerde demokrasi bilincinin yerleşmesi için düzenlenen eğitim etkinliklerine yeterince zaman ayırırım.	22	52.4	15	35.7	5	11.9
16. Demokratik tutum ve davranışları kazandırıcı yönde gerekli olan afiş, levha, slayt vb. araçları sınıfta kullanırım.	15	35.7	26	61.9	1	2.4
17. Demokratik tutum ve davranışların geliştirilmesi için tartışma, münazara, beyin fırtınası gibi etkinlikler düzenlenmesine önderlik ederim.	21	50.0	21	50.0	-	-

Tablo 4'te görüldüğü gibi öğretmenlerin % 88.1'i her zaman öğrencilerine demokratik tutum ve davranışlarını gerçekleştirebilecekleri ortamlar oluşturmaya çalışmakta olduklarını ileri sürmüştür. Bu olumlu yüksek değere karşı öğretmenlerin sadece % 52.4'ü her zaman demokrasi bilincinin gelişmesi için düzenlenen eğitim etkinliklerine yeterince zaman ayırdıklarını belirtmiştir. Sınıf ortamına bakıldığında demokratik tutum ve davranışların

geliştirilmesi için tartışma, münazara, beyin fırtınası gibi çeşitli etkinliklerin düzenlenmesine % 50.0'si her zaman ve diğer yarısı ara sıra liderlik ettiklerini belirtmiştir. Demokratik tutum ve davranışları kazandıracak afiş, levha, slayt vb. materyalleri kullanma söz konusu olduğunda her zaman kullanma oranları azalırken, ara sıra kullanma oranlarının yükselerek % 61.9'u bulunduğu görülmüştür. Görülmektedir ki öğretmenlerin çoğunluğu kendilerini demokratik bir eğitim ortamı oluşturma çabası içerisinde hemen hemen her zaman gayretli olarak değerlendirmektedir. Buna karşı söz konusu demokrasi eğitimine yönelik farklı aktif öğretim yöntem ve teknikleri, afiş, levha, slayt vb. araçları sınıfta kullanma olduğunda bu tür davranışların azaldığı belirlenmiştir.

3.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi problemi “öğretmenlerin demokratik sınıf dışı ortam oluşturmaya yönelik eğilimlerinin dağılımına” ilişkin veriler Tablo 5'te frekans ve yüzde değerleri olarak yer almaktadır.

Tablo 5.

Öğretmenlerin Demokratik Sınıf Dışı Ortam Oluşturma Durumuna İlişkin Anket Formu Maddelerinin Betimsel İstatistik Sonuçları

Maddeler	Her Zaman		Ara Sıra		Hiçbir Zaman	
	f	%	f	%	f	%
18.Sınıf içi ve dışı etkinliklerde öğrencilerin sosyal ve kültürel özelliklerine uygun olarak çeşitliliğe yer veririm.	25	59.5	16	38.1	1	2.4
19.Öğrenciler arasında ilgi kümelerinin, öğrenci kulüplerinin oluşturulması için çaba harcarım.	18	42.9	22	52.4	2	4.8
20.Belirli gün ve haftalarda demokratik tutum ve davranışların özendirilmesi için çeşitli etkinlikler düzenlenmesini sağlarım.	18	42.9	21	50.0	3	7.1
21.Belirli gün ve haftalarda demokrasi ile ilgili vakıf, dernek, kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliği yaparım.	6	14.3	24	57.1	12	28.6
22.Demokratik tutum ve davranışların geliştirilmesi için ders dışı etkinliklere önem veririm.	22	52.4	19	45.2	1	2.4
23.Demokratik becerilerin geliştirilmesi için sportif faaliyetler düzenlerim.	15	35.7	11	26.2	16	38.1
24.Kulüp çalışmalarını demokratik ilkelere uygun planlayıp yönlendiririm.	23	56.1	15	36.6	3	7.3

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğretmenlerin % 59.5'inin her zaman öğrencilerin sosyal ve kültürel özelliklerine uygun sınıf içi ve dışı çeşitli etkinliklere yer vermekte olduğu görülmüştür. Bu kapsamda öğretmenlerin belirli gün ve haftalarda çeşitli etkinlikler düzenleme oranı % 42.9 her zaman, sportif faaliyetleri düzenleme oranı % 35.7 her zaman, ilgi kümeleri ve öğrenci kulüpleri oluşturmak için çaba harcama oranı % 42.9 her zaman, kulüplerin çalışmalarını demokratik ilkelere uygun olarak planlayıp düzenleme oranı % 56.1 her zaman ve çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapma oranı en düşük oranla % 14.3 her zamandır. Ders dışı etkinliklere öğretmenler % 52.4 oranında her zaman önem vermekte olduklarını belirtmiştir. Ortalama düzeydeki bu değerle birlikte öğretmenlerin demokratik eğitimin gerçekleşmesine ortam sunacak alanlar olan sınıf dışı etkinliklere (belirli gün ve haftalar, sportif faaliyetler, öğrenci kulüpleri, çeşitli kurum ve kuruluşlarla iş birliği) yer verme sıklığının daha da az olduğu görülmektedir.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma demokratik bir eğitim ortamı oluşturulmasında ortaokul öğretmenlerinin demokratik davranış eğilimlerini alt problemler kapsamında tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın birinci alt probleminde öğretmenlerin demokratik bir eğitim ortamı oluştururken kendilerine yönelik değerlendirmeleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada öğretmenlerin kendilerini yüksek oranda demokratik tutum ve değerlere sahip bir birey olarak algıladıkları görülmüştür. Öğretmenlerin demokrasinin benimsenerek, yaşatılarak ve örnek olunarak öğretileceğine ilişkin farkındalıkları yüksek bulunmuştur. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu öğrenciler söz konusu olduğunda, model olma/örnek olma davranışını her zaman yapmaya çalıştığını fakat meslektaşları söz konusu olduğunda bu tür davranışları gösterme eğiliminin azalmakta olduğu görülmüştür. Araştırma sonucu ile uyumlu olarak Genç de (2006) yaptığı çalışmada demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ortaokul öğretmenlerinin öğrencilere örnek olmaya çalışma davranışını % 85.7 oranında her zaman yaptıklarını tespit etmiştir. Sonuç olarak kendilerini yüksek oranda demokratik tutum ve değerlere sahip olarak değerlendiren öğretmenlerin demokratik düşüncelerini demokratik sınıf içi ortam oluşturmaya dönüştürmede (Bkz. İkinci alt probleme ilişkin sonuç) aynı oranda başarılı olmadıkları ileri sürülebilir. Yıldırım (1994) da benzer sonuçlarla araştırmasında öğretmenlerin demokratik tutumları ile demokratik davranışları arasında tutarsızlık olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmanın ikinci alt probleminde problemi öğretmenlerin demokratik sınıf içi ortam oluşturmaya yönelik eğilimlerinin dağılımı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada öğretmenlerin çoğunluğu kendilerini demokratik bir eğitim ortamı oluşturma çabası içerisinde her zaman gayretli olarak değerlendirmiştir. Buna karşı söz konusu demokrasi eğitimine yönelik farklı aktif öğretim yöntem ve teknikleri, afiş, levha, slayt vb. araçları sınıfta kullanma olduğunda bu tür davranışların azaldığı belirlenmiştir. Yapılan araştırmalara bakıldığında Arslan (2000) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni yöntemler ve materyal kullanma konusunda istekli olmalarına karşın alışkın oldukları anlatım, soru-cevap yöntemlerine ağırlık verdiklerini; materyal olarak ise az da olsa bazı okullarda kolay erişilebilir olan bilgisayar, hareketli ve hareketsiz filmler, televizyon ve videolar kullandıklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde Akyıldız (2016, s.1282) araştırmasında “sosyal bilgiler öğretmenlerinin, hak ve özgürlüklere saygı değerini kazandırmaya yönelik düzenledikleri öğretim etkinliklerinde” soru-cevap, örnek olay, gösteri, tartışma, rol oynama, anlatım yöntemlerini tercih ettikleri; öğrenciyi aktif kılan “drama, beyin fırtınası, proje yöntemlerine ise daha az yer verdikleri” sonucuna ulaşmıştır. Nitekim Emir ve Kaya (2004) çalışmalarında sosyal bilgiler öğretmenlerinin geleneksel eğitim yöntemleri tercihlerini “öğrencilerin hak ve özgürlüklere saygı yönünde demokratik tutum ve davranışlar geliştirememesinin bir nedeni olarak” yorumlamaktadır. Alan yazındaki çalışmalar okullarda ve sınıflarda hâlâ geleneksel öğretmen yaklaşımıyla öğretimin yürütülme olduğunu göstermektedir. Geleneksel yaklaşıma karşı Şahin ve Uslu (2017) işbirlikli öğrenmenin, Ulubey ve Gözütok (2015) yaratıcı drama ve diğer etkileşimli öğretim yöntemlerinin öğrencilerin başarılarına ve demokratik tutumlarına olumlu etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Okullardaki okul meclisi uygulamalarının demokratik bir düzen içerisinde bireylerin taşıması gereken demokratik özellikleri kazandırdığına ilişkin araştırma sonuçlarına da rastlanmaktadır (Gömlüksiz, Kan ve Cüro, 2010; Genç, Güner, Pala ve Kocaoğlu 2011, Güven, Çam, Sever, 2013). Nitekim demokrasi, eğitimsel olarak eylemsel bir durum kısaca öğrencilerin kendi öğrenme sorumluluğunu içeren katılımcı/aktif bir süreçtir (Dewey 1903: Akt. Ratner, 2010; Subba, 2014). Öğrenciler demokratik karar verme ile aktif vatandaş olmayı öğrenirler (Naylor ve Diem, 2001). Yıldırım’ın (1994) araştırmasında ileri sürdüğü gibi ezberin ağırlıkta olduğu, öğrencilerin düşünme ve karar verme becerilerini geliştirmeyen, işbirlikli çalışma alışkanlıklarını, tartışma yöntemlerini ve eleştiri yeteneklerini geliştirmeyen bir eğitim ortamının öğrenciye demokratik tutum ve davranışlar kazandırması beklenemez. Demokrasi uygulamalı bir yaşam biçimidir. Dolayısıyla demokratik yaşam biçiminin kazanılması doğrudan sınıf içi ve dışı uygulamalı çalışmaların planlanması ve yürütülmesi ile gerçekleşebilir.

Araştırmanın üçüncü alt probleminde problemi öğretmenlerin demokratik sınıf dışı ortam oluşturmaya yönelik eğilimlerinin dağılımı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ders dışı etkinliklere öğretmenler % 52.4 oranında her zaman önem vermekte olduklarını belirtmiştir. Ortalama düzeydeki bu değere tezat olarak öğretmenlerin demokratik eğitimin gerçekleşmesine ortam sunacak olan sınıf dışı etkinliklere (belirli gün ve haftalar, sportif faaliyetler, öğrenci kulüpleri, çeşitli kurum ve kuruluşlarla iş birliği) yer verme sıklığının daha da az olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları ile uyumlu olarak Genç (2007) benzer araştırmasında öğretmenlerin belirli gün ve haftalarda çeşitli kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapma oranının her zaman % 19 ve sportif faaliyetleri düzenleme oranının her zaman % 26.3 gibi oldukça düşük bir oranda gerçekleştirdiklerini tespit etmiştir. Demokratik bir eğitim genel olarak sadece demokrasinin kavramsal olarak öğretilmesini içermez. Nitekim Tarman ve Kuran (2014, s.313) vatandaşlık ve demokrasi eğitimi değerlerinin çevre ile ilişkisini ortaya koymak üzere yaptıkları çalışmada Kars merkezde öğrenim gören öğrencilerin köyde yaşayan öğrenciler ile karşılaştırıldığında yaşam alanlarında demokrasi değerleri uygulama imkânı buldukları için bu değerleri kalıcı izli öğrenmelere dönüştürebildiklerini ortaya koymuştur.

Özetle Gözübüyük-Tamer (2011), Doğanay ve Sarı’nın (2006) belirttiği gibi okullarda demokrasi kültürünün oluşturulması, hayata geçirilmesi ve demokrasinin yaşatılması için öğrencilerin eğitim süreçlerinde aktif rol olmaları, karar alma süreçlerine etkin katılmaları, okul yöneticilerinden öğretmenlere, ailelerden yerel yönetimlere ve sivil toplum örgütlerine kadar eğitimle ilgili tüm paydaşların işbirlikçi katılımını gerektirmektedir. Eğitim, demokratik bir kültür kurmanın tek kaynağı değildir. Demokratik ilkelere saygı duyan ve gerçek demokratik yapıya sahip olan okullar, aileler, medya, kurumlar, çocuk kulüpleri ve organizasyonlar ve hatta aileler, çocukların demokrasinin ne olduğunu öğrenmelerine yardımcı olacak en iyi modeller olarak işlev görmektedir (Subba, 2014, s.37-38). Dolayısıyla demokrasi eğitiminin başarılı olması için öğretmenlerin sınıf içi aktif öğretim yöntem ve teknikleri kullanmaları ve öğrencileriyle birlikte sınıf dışı sosyal sorumluluk içeren farklı projelerle çeşitli kulüp faaliyetleri ve sivil toplum örgütleri, ailelerle iş birliği yapabilmeleri ve bu konuda öğretmenlerin liderlik rolünü üstlenebilmelidirler. Öğretmenlere MEB-Üniversite iş birliği çerçevesinde demokrasi eğitimine yönelik hazırlanan programlarının, süreli yayınların ve kitapların dinamik, açık, etkinlik temelli, aktif öğretim yöntem ve teknikleri içeren ve öğretmenleri çevre ile işbirliğine yönlendiren bir rehber niteliğinde hazırlanması; iki kurumun işbirliği ile öğretmen eğitimine yönelik çeşitli sempozyum, kongre, çalıştay ve hizmet içi eğitim seminerlerinin düzenlenmesi ve bu içeriğe sahip etkinliklere, projelere öğretmenlerin katılımının teşvik edilmesinin demokrasi eğitiminin güçlenip yaygınlaşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, S. (2016). Hak ve özgürlüklere saygı değerini kazandırmada sosyal bilgiler öğretmenlerince yapılan etkinlikler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1271-1288.
- Arslan, H. (2000). *İlköğretim ikinci kademesinde okutulan sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde kullanılan metotlar üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Baştürk, S. ve Taştepe, M. (2013). Evren ve örneklem. Baştürk, S. (Ed.). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (s.129-158). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Bradshaw, R. (2014). Democratic teaching: An incomplete job description. *Democracy & Education*, 22(2), 1-5.
- Büyükkaragöz, S. ve Üre, Ö. (1994). Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin demokratik tutumlarının araştırması. *Türk Demokrasi Vakfı Bülteni*, 19, 29-41.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2006). Öğrencilerin üniversitedeki yaşam kalitesine ilişkin algılarının demokratik yaşam kültürü çerçevesinde değerlendirilmesi (Çukurova Üniversitesi Örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 107-128.
- Duman, B. (2008). Öğrenme-öğretme sürecindeki entelektüel şizofrenizm. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 287-321.
- Duman, T. ve Koç, G. (2004). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretim elemanlarının demokratik tutum ve davranışlarına ilişkin görüşleri. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Önünü*. 20 Mayıs 2017 tarihinde <https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/456.pdf> adresinden alınmıştır.
- Emir, S. ve Kaya Z. (2004). Demokrasi eğitimi ve okul meclislerine yönelik öğretmen görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69-89.
- Erdem, A. R. ve Sarıtaş, E. (2006). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin öğretim elemanlarının davranışlarının demokratikliğine ilişkin algıları (PAÜ Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 525-538.
- Erden, M. (2000). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 171, 43-54.
- Genç, S. Z., Güner, F., Pala, P. ve Kocaoğlu, G. A. (2011). İlköğretim öğrencilerinin “Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi”ne yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Millî Eğitim*, 192, 26-42.
- Giroux, H. A. (2000). Democratic Education and Popular Culture, 85-96, David W. Hursh & E. Wayne R. (Eds.). *Democratic Social Education Social Studies for Social Change*. Falmer Press. Newyork & London.
- Gömlüksiz, M. N. ve Ülkü-Kan, A (2008). Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 178, 44-64.
- Gömlüksiz, M. N., Ülkü-Kan A. ve Cüro E. (2010). İlköğretimde demokrasi eğitimine bir örnek: Okul öğrenci meclisleri (Elâzığ İli Örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 123-146.
- Gözübüyük-Tamer, M. (2011). Okulların demokratik ve katılımcı öğrenim ortamlarına dönüştürülmesi. *Millî Eğitim*, 192, 7-24.
- Günel, E., Pehlivan, A. (2016). Küresel eğitim çerçevesinde vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders kitabı ve öğretim programı. *Journal of Social Studies Education Research*, 6(1),123-171.
- Güven, A. (2012). Demokratik vatandaşlık ve tarih eğitimi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 336-350.
- Güven, M., Çam, B. ve Sever, D. (2013). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının ve kazanımlarının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 1-23.
- Güven, S. (2010). *İlköğretim birinci kademe vatandaşlık eğitimi üzerine bir durum çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Harwood, D. (1998). The teacher's role in democratic pedagogies, 154-170. Holden, C, & Nick, C. (Eds.). *Children as citizens education for participation*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- İİHYD [İlkokul insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programı] (2015). 03 Nisan 2016 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=1&kno=245> adresinden alınmıştır.
- İnan, K. (2005). *İlköğretim 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi öğretim programında ifadesini bulan temel hak ve özgürlüklerin kazanılma düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, H. İ., Daş, M., Kop, Y. ve Metin, M. (2012). Öğretmen adaylarının öğretim elemanlarının demokratik davranışlarına ilişkin algıları (Kars ili örneği). *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 39-49.
- Kayhan, E. ve Yıldırım, E. (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin sosyal bilgiler öğretmenliği programlarının insan hakları ve demokrasi eğitimi açısından karşılaştırılması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 79-95.

- Kesici, Ş. (2006). Demokratik olmayan öğretmen inanç ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eurasian Journal of Educational Research*, 24, 143-152.
- Kesici, A., Pesen, A. ve Oral, B. (2017). Öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Electronic Journal of Social Sciences* 16(60), 34-45.
- Kontaş, H., Selçuk H. E. ve Bolat, M. (2016). Ortaokul Öğretmenlerinin Demokratik Tutumları İle Öğrencilerin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin İncelenmesi. *International Journal of Social Science*, 44, 141-151.
- Korkmaz, E. (2013). *Okullarda demokratik eğitim ortamının gerçekleşmesine yönelik öğretmen algıları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Millî Eğitim Temel Kanunu. 5101. 12 Ocak 2018 tarihinde https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf adresinden alınmıştır.
- Naylor, D. T., & Diem, R. (2001). *Elementary and middle school social studies*. London: Mc Graw Hill.
- Okutan, M. (2010). Türk eğitim sisteminde demokrasi eğitimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 938-946.
- Ratner, J. (Ed.). (2010). Eğitimde demokrasi, 40-46. Merey, Z. (Çev.), Ata, B. & Öztürk, T. (Çev. Ed.). *Günümüzde eğitim John Dewey*. Ankara: Pegem Akademi.
- Samancı, O. ve Yıldırım, G. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarına göre öğretim elemanlarının demokratik ve demokratik olmayan tutum ve davranışları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 115-128.
- Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Subba, D. (2014). Democratic values and democratic approach in teaching: A perspective. *American Journal of Educational Research*, 2(12A), 37-40.
- Şahin, H. ve Uslu, Ö. (2017). 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin başarıları ve demokratik tutumlarına etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 184-201.
- Tarman, B. ve Kuran, B. (2014). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersindeki değerlerin öğrenilme düzeyleri ile çevre ilişkisi hakkında öğretmen görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 293-319.
- Toraman, Ç. ve Gözütok, F. D. (2014). İlköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders programının (2010) değerlendirilmesi. *Elementary Education Online*, 13(3), 954-979.
- Ulubey, Ö. ve Gözütok, F. D. (2015). Yaratıcı drama ve diğer etkileşimli öğretim yöntemleri ile geleceğin vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitimi. *Eğitim ve Bilim*, 40(182), 87-109.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yıldırım, L. (1994). *İlköğretim I. kademe öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları ile öğrencilerin demokratik davranışları arasındaki ilişkilerin saptanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Global terrorism, the refugee problem that stemmed from the civil wars, and the increasing intolerance towards people from different religious and ethnic backgrounds have underlined the importance of democracy education. Such education serves as a scaffold when educating individuals for democratic attitudes and values in efforts to create a global and regional peace and reconciliation. Countries ruled by democracy aimed to raise individuals who fulfill their responsibilities, have democratic values, and protect their rights and freedoms. However, despite the efforts to improve democracy, it is possible to observe that the issues in education persist. Research conducted to investigate the factors that cause these problems revealed the main reasons as follows; (a) democracy has not been fully expressed in the curriculum regarding to the purpose, behavior, and subject, (b) the curriculum has not been transformed into application correctly, (c) the course hours have not been enough to develop such education, (d) tools and materials in schools did not meet the needs, (e) the observed democratic attitude has been inadequate, (f) and school and family did not collaborate accordingly (REF). When a problem occurs regarding to any of these factors, it is impossible to offer a solution to a non-democratic behavior. Accordingly, the purpose of this research is to determine the democratic behavioral tendencies of middle school teachers in creating a democratic educational environment.

2. Method

Screening model was used in the study. The sample of this research consisted of 42 teachers, who planned to attend in-service training for "Democracy Education" from 6 different middle schools as a part of the project named "The powerful girls of North". Data were collected using the questionnaire, which consists of 24 items and which was developed by Genç (2006). It is a 3-likert type questionnaire (1= always, 2=sometimes 3=never). SPSS 21.0 (Statistical Package for the Social Sciences) was used for analysis. Then, the results were placed in a table and discussed accordingly, and the data were analyzed in terms of percentage and frequency. Based on the results, teachers' application frequency of the situations mentioned in the questionnaire vary.

3. Findings, Discussion and Results

According to the study results, the teachers' answers to the questions clustered mostly around always and sometimes. Out of 24 questions, teachers did not provide 'never' as an answer for 13 of the questions. The items that none of the teachers answered as never include matters regarding creating democratic environments in classrooms, trying to solve the problems when creating democratic education environment in classrooms, helping students understand that there may be individual and cultural differences, setting a role model to students of the democratic life, encouraging students who demonstrate democratic attitudes, collaborating with students to create a democratic environment in classroom, involving students when making decisions about the classroom management, and organizing various activities to improve the democratic attitudes and behaviors. On the other hand, all of the teachers answered 'always' to one of the items which is about teachers valuing the students' opinions and productions. Based on the analyses, it can be concluded that teachers apply different methods to improve democratic attitudes at different frequencies. Approximately, every three teachers who participated in the survey did not attend seminars and conferences on democracy education.

In the study, the teachers were observed to regard themselves as individuals with high level of democratic attitude and values. According to the study results, teachers are aware of the fact that democracy can be taught by being adopted, experienced and being a model. They have practically always regarded themselves as diligent in forming a democratic educational setting. Conversely, when it comes to the usage of methods and techniques and preparation of materials regarding democracy training, the frequency of such behaviors of teachers are observed to decline.

Considering the conducted studies, Arslan (2008) detected in his study that although the teachers of social sciences were eager to use new methods and materials, they focused on the teaching methods and question-answer methods they were familiar with, on the other hand, they used hardly, if at all, in some schools the easy-accessible computers, motion – nonmotion movies, televisions and videos as materials. Yıldırım (1994), Arslan (2000), Akyıldız (2016) and, Genç (2006) have concluded in their studies with similar results that teachers have the intention of using new methods and materials; nevertheless, they prefer traditional methods and techniques they are familiar with, giving less place to methods and techniques that activate students. On the other hand, Şahin and Uslu (2017), with their studies, have revealed that collaborative teachers have positive influence on students' success and democratic attitudes; Ulubey and Gözütok (2015) have revealed that creative drama and other interactive teaching methods have positive influence on them.

Nevertheless, democracy is an operational situation in terms of education, briefly, is a participative process including operation (Duman, 2008). As suggested by Yıldırım in his study (1994), a learning environment that does not improve students' thinking and decision making skills, develop cooperative studying habits, encourage critical thinking and insightful learning is considered as inadequate to help students to gain democratic attitude and behaviors. Democracy is an applied life style. Therefore, the acquisition of democratic life style may directly take place by planning and conducting in- and out-of- class applied studies.

In this study, it has been seen that there is less frequency given by teachers to out-of class activities (certain days and weeks, sports activities, student clubs, cooperating with several organizations and institutions) that will present a setting for democratic education to take place. In compliance with his/her research results, Genç (2007) determined in a similar study that teachers carry out cooperations with several organizations and institutions in certain days and weeks always by 9 % and sports activities always by 26.3%. Democratic education does not generally include only teaching democracy conceptually. However, Tarman and Kuran (2014), conducted a study to examine the relationship of citizenship and democracy educational values with environment, and they found that the students receiving education in the center of Kars could be able to turn these values into permanent learnings because they had the opportunity to implement democratic values in their living spaces as compared to those living in villages.

It has been seen that less frequency is placed by teachers to out-of-class activities which are the spaces to provide settings for democratic education. The research results have made the teachers feel that several symposiums, conventions, workshops and in-service training seminars should be arranged including in-class and out-of-class active activity and performance examples in order to improve their democratic education skills the deficiency of which is observed. Encouraging teachers to participate in activities with this content is thought to contribute to strengthen and spread democracy education.